

Selmecbánya nevezetességei

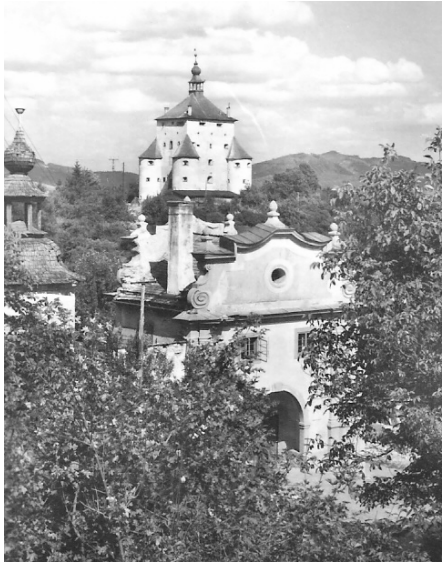
Leányvár vagy Újvár

Akárhonnan közelítjük meg a várost, azonnal szembetűnik annak déli oldalán emelkedő domb tetején Selmecbánya jelképe a négy saroktornyos, csúcsos tetejű Leányvár. A monda szerint a szép és dúsgazdag Rössel Borbála építtette. A vár helyén ugyanis akkoriban akasztófa állott, ami Borbála palotájából jól látható volt. Amikor kitekintett az ablakon, gyakran összerázkódott ijedtében az akasztófa láttán. Hiába akarta, hogy tegyék máshová, a város nem engedett. Márpedig ő elhatározta, hogy akasztófa ott nem lesz. Egy idő múlva olyan ajánlatot tett a városnak, hogy egy várat akar építeni saját költségén, mely a háború idején menhelye lehet a városnak. Csak azt kötötte ki, hogy oda építhesse, ahová ő akarja. Nagy örömmel engedte meg neki a városi magisztrátus, mire ő felépíttette az akasztófa helyén.

Borbáláról azt tartja a hagyomány, hogy testének szépsége olyan volt, mint egy drága ékszer, melynek fényét gazdagsága még nagyobbá tette. (Nagyapja, Rössel Erazmus állítólag olyan sok aranypénzt gyűjtött össze, hogy azokat egymás mellé rakva a sor az országúton Selmectől Budáig ért volna.) Akadt is kérője bőven, de ő

elhatározta, hogy sohasem megy férjhez. Borbála napról-napra nagy dorbézolásokat vitt végbe, tele bujasággal. Különködései miatt a nép leányvári boszorkánynak hívta. Amikor barátai figyelmeztették, hogy nagy tékozlása felemészti vagyonát, értékes gyűrűjét a Selmec vizébe dobta és kijelentette, hogy olyan biztos kincseinek állandósága, mint amilyen biztos, hogy a gyűrű elvész. Ez könnyelműség volt a részéről, mivel egy a patakból kifogott hal felbontásakor előkerült a gyűrű. Borbála mindenkitől elhagyva, elszegényedve halt meg. Temetésén iszonyatosan nagy fergeteg támadt, az emberek a koporsóját az úton hagyva elmenekültek, majd kutyák rohantak elő és felfalták a holttestet.

A leányvárat valójában a török elleni védelem céljából építtette a város polgársága 1564 és 1571 között két részletben. A várost huszonnégy olasz ágyúval védte a Léva és Bakabánya irányából várható támadásoktól. Ellenség közeledtekor fekete lobogót tűztek ki, vendég közeledtekor az őrség un. motettát fűjt.

Tűz esetén nappal vörös lobogóval, éjjel lámpással jelezték a vészt. A tűzőr minden negyedórában trombitált, míg az egész órát egy ör harangütéssel jelezte. Ezért hívták Selmec kétlábú órájának a Leányvárat.

Óvár

A vár a Paradicsom-hegy oldalában helyezkedik el. Eredetileg templomnak épült. Állítólag a templáriusok, a vörös barátok építették a 13. században, háromhajós, román stílusú bazilikaként. A város ekkor még a hegyen állott a templom körül. A templáriusok itt harcias életet folytattak, ezért körfallal erősítették meg rendházukat, így az valóságos erődszámba ment. A legenda szerint a templáriusok mestere az egyik közeli várúrnál tett látogatást, s nagyon megtetszett neki a főúr leánya. A mester nyájas szavakkal elérte, hogy a kisasszony kisszámú kísérettel meglátogassa, akit aztán el sem engedett soha többé. Hogy nyoma ne legyen bűntényének, úgy a hölgyet, mint kíséretét eltetette láb alól, az aggódó apának pedig azt üzenté, hogy a hölgy kíséretével már rég eltávozott a várból, valószínűleg útközben érhetett baj. Egy tisztaalkú ifjú templárius lovag felfedte a bűntényt az apának. Az bosszút forralt és megtámadta a várat, amikor azok épp nagy tivornyát tartottak. Az ifjú beengedte a támadó sereget, s azok a rend valamennyi tagját felkoncolták, így tűntek el innen a templáriusok. A rendházból később plébánia lett és a domonkosok lakoztak benne. Az időközben a völgybe lehúzódtott város híres polgárai ide temetkeztek. Egész sor sírkövet látunk ma is a falakba erősítve.

A tatárjárás, Rozgonyi csapatainak és a földrengés pusztításai után a vártemplomot gótikus stílusban a 16. században újjáépítették és a várkolostort a város vette kezelésbe. A török veszély idején a vártemplomot védelmi várrá alakították át és helyőrséggel látták el, A nagy harangtorony a 17. században épült. A várfalak elnyújtott ötszög alakját mutatják, melynek minden szögletén egy-egy erős bástya áll. A haditechnika fejlődése miatt, a harcias külső ellenére a török időkben már nem volt alkalmas a védekezésre, mivel a Paradicsom-hegyről könnyen tudták löni. Az akadémisták 1860-tól testgyakorló órákat tartottak itt.

Kálvária

A kálváriák zarándokhelyek, ahol Krisztus jeruzsálemi keresztútját lehet jelképesen végigjárni. A keresztes háborúk után kezdték el építeni őket egész Európa-szerte, hogy a Szentföld elvesztése után is legyen a keresztényeknek lehetőségük Jézus szenvedésének útját végigkísérni.

A várostól keletre fekvő kúpalakú bazalthegy (Kálváriahegy, Scharfenberg, amiről évszázadokig úgy vélték, hogy belül színarany) város felé néző oldalán áll Európa egyik legszebb kálváriája. 1744-51 között építették a jezsuiták.

Három templom és sok apró kápolna alkotja. Fő jellegzetessége a hegy tetején lévő, már messziről feltűnő két piros tornyú, fehérre festett felső templom. A hegy közepén található a középső templom, amelynek kettős tölgyfalépcsője hű másolata a római Scala-Sanctá-nak, ahol a hívek térdre ereszkedve haladnak. A hegy lábánál elhelyezkedő alsó templom kör alaprajzú, tornyai viszont négyzetesek. A felső templomot német, a középsőt magyar, az alsót tót templomnak is hívták, mert búcsú alkalmával ilyen nyelven miséztek bennük. (A szóbeszéd szerint azért épült a tótok temploma a hegy alján, mert ők voltak a leglustábbak.)

A selmeci Kálvária nemcsak rendkívül szép fekvése miatt híres, hanem mert tizennégy kis kápolnájának hársfából faragott szép domborművei a keresztutat teljesen eltérően ábrázolják a szokásostól. A klasszikus 12 stáció helyett csak 7 mutatja -mintegy összefoglalva - Jézus szenvedésének állomásait. A másik hét kápolna Mária szenvedéseit foglalja össze. A Kálváriáról elsőrendű kilátás nyílik a városra. A Kálvária-hegy az akadémikusok kedvelt tanulóhelye volt.

Klopacska

A régi magyar bányavárosok elmaradhatatlan tartozéka volt a lármafának, kopogónak vagy szlovák nevén klopacskának nevezett jelző-, riasztóeszköz. Zsinórral felfüggesztett közepén ujjnyi résnyire kivályt, tömör juhar pallóból készült, amit kalapáccsal ütöttek. Ott lógott valamennyi aknaszájnál. Néhány bányászvárosban, így Selmecen is, külön erre a célra épített toronyban helyezték el.

A selmeci Klopacska a Hegybányai út kisebb házai közül messze kiemelkedik nehéz tölgyfa kapujával, fazsindelyes tetejével és az abból kimagasló tornyával.

A Klopacska hangja jelezte a műszak kezdetét és végét. Pontosan éjjel két órakor szólaltatta meg a toronyban lakó ember a jávorpallóból készült kopogtatót. Negyedóra hosszat kopogott két hangon, előbb lassan, misztikus ütemben, majd egyre gyorsabban. Ez az ébresztő kopogás a város minden részébe elhallatszott. A Klopacska hangjára kigyúltak a Hybalka (ezen a hegyen laktak a bányászok) oldalában lévő apró bányászházacskák ablakai, majd mindegyikből elindult a völgy irányába a pislogó bányamécs. Bányásztemetéseken és akadémikus temetésekor a Klopacska fájdalmas hangja kísérte utolsó útjára az elhunytat.

A felvidéken élő szájhagyomány szerint a Klopacska hívó szava hallatta hangját a magyar szabadságharcok során is. Amikor Vak Bottyán Selmecre jött, hogy katonákat toborozzon Rákóczi zászlaja alá, szokatlan időben, szokatlan ritmussal megszólalt a Klopacska messze ható hangja, melyet a közeli-távoli bányatelepek továbbadtak Körmöcbánya és Besztercebánya felé. Két nap alatt több, mint ezer fegyverviselésre alkalmas bányász gyűlt össze a kijelölt táborhelyre, a Zólyomi vár alatti mezőre.

Amikor pedig Görgey hadseregének Vác mellől sürgősen el kellett érnie a stureci hágót, egyesülnie kellett Klapka seregével, és nagy kerülő lett volna a rendes úton haladni, a Klopacska hangjára sok száz bányász átvonulásra alkalmassá tett több bányafolyosót a Szkalka-hegy alatt 1849 januárjában, így Görgey két nappal korábban érkezhett céljához. Hadtörténeti írók Görgey seregének ezt a felvonulását a legzseniálisabb hadvezéri tettek közé sorolják.

Városháza

Eredete a 14. századba nyúlik vissza, mai alakját 1787-88-ban nyerte el, toronyát is ekkor építették. A torony nevezetessége az óra, melynek mutatói fordítva jelzik az idő múlását: a kis mutató jelzi a perceket, a nagymutató pedig az órákat.

Hegybányai-(Szélaknai-, Piargi-)kapu

Az egyetlen megmaradt kapu a városfal három kapuja közül. (A másik kettő a Szentantali-kapu és a Bélabányai-kapu volt.) A török veszedelem elhárítására épült. A kapu tengerszint feletti magassága 638 m. A városban lévő szintkülönbségeket érzékelteti az a tény, hogy az egykori Szentantali-kapu 111 méterrel alacsonyabban feküdt.

Szentháromság tér

Nevét a közepén álló Szentháromság szoborról kapta, amit az 1710. évi pestisjárvány megszűnésének emlékére emeltek. Ez a tér volt a város legfontosabb fóruma: itt iktatták be a polgárokat jogaikba, itt tettek a bányászok fogadalmi esküt, és a politikai megnyilvánulásokra is itt került sor.

Evangélikus líceum

A protestáns oktatás jeles épülete volt. Itt tanult Petőfi Sándor (az 1838/39-es tanévben) és Mikszáth Kálmán (1863 és 1866 között). Petőfi ott tartózkodása idejét emléktáblával jelölték meg.

Arany utca

Selmecbánya főutcája volt. Itt voltak egykor az aranyművesek boltjai és 1598-tól másfél éven át a pénzverde is, ahol a „körmöci aranyakat” verték. Az Arany utca évszázadokig mutatta Selmec gazdagságát.

Ezüst utca

Az Arany utcával párhuzamos utca a régi, középkori városok hangulatát idézi még ma is.

Szitnya

1009 méteres magasságával a selmeci érchegység legkiemelkedőbb hegye. A tetején egy pihenőpavilon áll.

Az Arany utca a Terasszal

Az Akadémia épületei

A selmeci akadémia fennállása óta küzdött a megfelelő épületek és helyiségek hiányával. A botanikus kertben lévő új épületek felépítéséig a város különböző pontjain lévő, tanulmányi célra kevésbé megfelelő saját vagy bérelt épületeket voltak kénytelenek oktatási célra használni.

Fritz-ház

Az akadémia egyik legnevezetesebb épülete volt. Ez volt az „A”-épület még azután is, hogy főiskolára változott az akadémia neve. Az iskola 1829-től bérelte, majd 1885-ben megvásárolta. Itt kapott helyet a rektori hivatal. Volt benne tanácssterem, könyvtár, levéltár, illetve itt volt a géptani tanszék és szertár.

Miután megvásárolták, Schulek Frigyes műépítész tervei alapján átépítették, de így sem volt elég nagy a terebélyesedő intézmény –helyszükségletének kielégítésére. A földszinten sokáig a Molnár-féle kocsmá működött, ahol egykor a Magyar Társaság is tartotta összejöveteleit.

Fortuna-ház

1838-ban vásárolták meg az Erdészeti Tanintézet számára. Ezután a helyiségeket átalakították tan- és gyűjteménytermékké, tanári és tanársegédi lakássá. Feistmantel Rudolf 1841-től tartotta előadásait itt. A név az egyik terem mennyezetét díszítő Fortuna istenasszony képéről ragadt az egész telekre és épület-együttesre. A hozzá tartozó kert volt az alsó botanikus kert.

Egyéb ismertebb épületek:

Privitzky-ház

Itt lakott és itt kezdte meg az oktatást 1735-ben Mikoviny Sámuel.

Krecsmáry-ház

Az akadémia első - de bérelt - épülete volt. N. J. Jacquin 1764. szeptember 1-én ebben az épületben kezdte meg vegytani és ásványtani előadásait.

Belházy-ház

1616-ban épült. A város egyik legszebb 17. századi, reneszánsz stílusú háza. Az akadémiának is jeles épülete volt. 1770-ben vásárolta meg az iskola. Jacquin utóda, G. A. Scopoli itt oktatta a kémiai-metallurgiai tárgyakat és itt volt a lakása is. Egészen 1900-ig folyt benne oktatás, de utána is megmaradt tanári lakásnak.

Zsemler-(Marschalkó-) ház

Ebben az épületben kezdte meg munkáját az 1808-ban felállított Erdészeti Tanintézet első tanára, H. D. Wilckens. Legelső előadására 1809. február 12-én délelőtt 10 órakor került sor. Az előadáson a Főbányagráfi Hivatal tisztségviselői és az akadémia teljes hallgatósága megjelent. Wilckens idején a Zsemler-ház csak az erdészeti oktatást szolgálta. Később az épület az ifjúsági életnek adott otthont. Az Ifjúsági Kör évtizedekig bérelte. Itt tartották a Katalin-napi bálakat is.

A városi kórház épülete

Az akadémia 1838-tól 1891-ig bérelte az emeleti helyiségeket az erdészeti oktatás céljára. Két tanterem, illetve szertárak, gyűjtemények voltak itt. 1811-ben meg akarták vásárolni és a szomszédos Belházy-házzal szerették volna egy épületben egyesíteni, de erre nem került sor.

Hellenbach-ház

Az akadémia 1867-től 1900-ig bányászati oktatás céljaira bérelte. Ebben az időben a meghalt akadémikusokat itt ravatalozták fel, innen indult a gyászmenet.

Az új akadémiai épületek

A felső botanikus kertet 1854-ben vásárolta meg az akadémia. (Akkor még Klauser-kertnek hívták.) Területe 1,99 ha volt.

A telepítések nyomán 1919-ben már 377 féle fa- és 225 féle cserjefaj volt a kertben, ami kétszerese a soproninak. Itt építették fel az akadémia új épületeit. Az Erdészeti palotát 1888-90 között építették - az 1890/91-es tanévet már itt kezdték el, de ünnepélyes felavatására csak 1892-ben került sor. A Bányászati és Kohászati palotát 1900-ban adták át, a Kémiai palotát 1912-ben, míg a Vaskohászati anyagvizsgáló laboratórium épületét 1913-ban.

Az Erdészeti Palota